

ОСОБЛИВОСТІ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Максимюк Олександр Дмитрович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та прав людини
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Грекул-Ковалик Тетяна Анатоліївна,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії права та прав людини
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Стаття присвячена одній з актуальних проблем сьогодення – організації дистанційного навчання в умовах, що загрожують життю та здоров'ю людей. Сьогодні ми спостерігаємо інформатизацію всіх сфер життєдіяльності людини, а цифровий простір і його постійний розвиток зумовлюють кардинальні зміни у самому суспільстві.

В останні роки у закладах вищої освіти різних країн для вивчення студентам пропонують дисципліни, які спрямовані на формування загальних знань про інформаційно-комунікаційні технології та вміння користуватися і створювати контент із використанням різних цифрових інструментів. Це відповідь на потреби суспільства епохи інформаційно-комунікаційних технологій. Перехід на дистанційну форму надав можливість спробувати інноваційні підходи та методи в навчанні, однак, як з'ясувалося, що в значній кількості учасників освітнього процесу низький рівень цифрової грамотності. Загалом, це технологія, що базується на принципах відкритого навчання, використовує комп'ютерні навчальні програми, створює за допомогою сучасних інформаційно-комунікативних технологій освітнє середовище для постачання навчального матеріалу здобувачам освіти, здійснює спілкування між учасниками освітнього процесу.

Цифровізація сфери освіти може відкрити нові можливості та побудувати безперервний освітній процес, тому актуальною проблемою в українських закладах вищої освіти є впровадження цифрової освіти з її інтеграцією в різні навчальні програми й курси. Цифрова компетентність викладача набуває стратегічного значення і є важливою характеристикою сучасної людини, необхідною для повноцінного й ефективного здійснення фахової діяльності та професійного вдосконалення. Відповідно, опанування навичок користування сучасними діджитал-інструментами при викладанні навчальних дисциплін набуває особливого значення для розширення педагогічного досвіду формування цифрової компетентності, а також впровадження новітніх форм навчання: офлайн, онлайн чи змішаного.

Проведене нами дослідження сучасних діджитал-інструментів для підвищення якості юридичної освіти не вичерпує всіх її аспектів. Подальші дослідження слід спрямовувати на такі питання, як розбудова цифрового навчального середовища, використання засобів інформаційно-комунікативних технологій для здійснення дистанційного та змішаного навчання студентів, підвищення фахового рівня викладачів з питань використання цифрових інструментів тощо.

Певна увага у статті приділена диференціації понять «дистанційне» й «онлайн» навчання, «синхронний» і «асинхронний» режим дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, цифрова компетентність, діджитал-інструменти, юридична освіта.

Maksymiuk Olesandr, Hrekul-Kovalyk Tetiana. Peculiarities of digitalization of legal education

The article is devoted to one of the urgent problems of today – the organization of distance learning in conditions that threaten people's lives and health. Today, we are witnessing the informatization of all spheres of human activity, and the digital space and its constant development are causing radical changes in society itself.

In recent years, higher education institutions of various countries have offered students to study disciplines that are aimed at forming general knowledge about information and communication technologies and the ability to use and create content using various digital tools. This is a response to the needs of society in the era of information and communication technologies. The transition to the remote form provided an opportunity to try innovative approaches and methods in education, however, as it turned out, a significant number of participants in the educational process have a low level of digital literacy. In general, this technology is based on the principles of open learning, uses computer training programs, creates an educational environment with the help of modern information and communication technologies for the supply of educational material to students, and communicates between participants in the educational process.

Digitalization of the education sphere can open up new opportunities and build a continuous educational process, therefore, the implementation of digital education with its integration into various educational programs and courses is an urgent problem in Ukrainian institutions of higher education. The digital competence of the lecturer acquires strategic significance and is an important characteristic of a modern person, necessary for the full and effective implementation of professional activities and professional improvement. Therefore, mastering the skills of using modern digital tools in the teaching of academic disciplines obtains particular importance for expanding the pedagogical experience of forming digital competence, as well as the introduction of the latest forms of learning: offline, online or mixed.

The conducted study of modern digital tools for improving the quality of legal education does not cover all its aspects. Further research is aimed at issues such as the development of a digital learning environment, the use of information and communication technologies for distance and blended learning of students, increase of professional level of teachers on questions of use of digital tools, etc.

The article pays particular attention to the differentiation of the concepts of «distance» and «online» learning, «synchronous» and «asynchronous» mode of distance learning.

Key words: distance learning, digital competence, digital tools, legal education.

Постановка проблеми. Україна впевнено прямує у напрямку модернізації, цифровізації та інформатизації освіти загалом і вищої, зокрема. Від сучасного науково-педагогічного працівника вимагаються не тільки теоретичні знання, але й уміння користуватися ними впродовж усього життя, при чому, в постійно змінюваних і, навіть, нестандартних чи проблемних ситуаціях. Необхідною умовою результативного й ефективного використання цифрових технологій в освітньому процесі є володіння комп'ютерною грамотністю, яка нерозривно пов'язана з однією з ключових компетентностей як студентів, так і викладачів – цифровою.

Цифровізація сфери освіти може відкрити нові можливості та побудувати безперервний освітній процес, тому актуальною проблемою в українських закладах вищої освіти є впровадження цифрової освіти з її інтеграцією в різні навчальні

програми й курси. Відповідно, опанування навичок користування сучасними діджитал-інструментами при викладанні навчальних дисциплін набуває особливого значення для розширення педагогічного досвіду формування цифрової компетентності, а також впровадження новітніх форм навчання: офлайн, онлайн чи змішаного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дистанційного навчання та вибору необхідного онлайн-інструментарію для його забезпечення, не нова, а серед науковців, які проводили дослідження у цій галузі, слід відзначити Т. Бейтса, В. Кухаренко, О. Рибалко, П. Стефаненко й інших. Проблемою впровадження дистанційного навчання в освітню сферу займалися І. Герасименко, Н. Жевакіна, П. Федорук. Водночас, А. Коваленко, Л. Конопляник, Т. Тарнавська, Т. Полонська свою дослідницьку

увагу зосередили на навчанні, що зумовлене карантинними обмеженнями. Однак, більш детального вивчення потребує специфіка дистанційного навчання на юридичних факультетах в екстремальних умовах, а також підбір ефективних діджитал-інструментів, дослідження можливості їх використання з метою підвищення ефективності навчання студентів у вищих навчальних закладах з урахуванням принципів інтенсифікації, індивідуалізації та диференціації навчання.

Мета статті – дослідити особливості дистанційного навчання на юридичних факультетах закладів вищої освіти, а також проаналізувати вибір цифрових інструментів для різних видів діяльності студентів-правників з метою активізації навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. Інфекційні захворювання (COVID-19) та вторгнення росії в Україну становлять, безумовно, щоденну загрозу для суспільства. Із запровадженням соціального дистанціювання людей у березні 2020 р. внаслідок пандемії, а з лютого 2022 р. через російську військову агресію кардинальних змін зазнали не тільки економічні, а й соціальні сфери, зокрема, майже на всій території нашої держави зупинився освітній процес у звичному для всіх форматі: відбувся перехід від особистого спілкування до «цифрового».

Для України «цифрове» спілкування виявилось зовсім новим, адже раніше необхідності повністю переходити на дистанційну форму навчання не виникало. З огляду на це, Г.П. Клімова вказує, що «нині університети існують в умовах стрімко мінливих реалій сучасного світу, які складають сукупність історично безпрецедентних глобальних викликів, перед лицем яких університети втрачають стандартні моделі самообґрунтування, тому модернізація класичних університетів неминуча» [2, с. 55]. Тому, дистанційна освіта з використанням сучасних електронних засобів та Інтернету швидко поширюється, адже вона надає можливість навчатися без відриву від виробництва та відкриває додаткові освітні ресурси для людей з обмеженими можливостями. Саме тому, вищі навчальні заклади поступово схилиються до раціонального поєднання

дистанційної та традиційної (стаціонарної) форм навчання, причому одна з них повинна доповнювати іншу [7, с. 110].

Варто звернути увагу на визначення Р. Шарана. Р. Шаран розглядає дистанційну освіту як самостійну освітню технологію, засновану на самостійній роботі студентів, керовану, педагогічно підтримувану і контрольовану сучасними засобами комунікації для навчання (персональними комп'ютерами, телекомунікаційними мережами) [8, с. 37]. Водночас, також можна погодитися з думкою Л. Конопляник, що дистанційне навчання – це особлива форма освіти, яка використовує специфічні засоби навчання та, як й інші освітні системи, має кілька компонентів: цілі, зміст, навчальні програми конкретних типів закладів, методи, форми організації та інструменти навчання [3, с. 122].

Загалом, перехід українських закладів на дистанційну освіту є необхідним кроком, але університети сьогодні набагато краще підготовлені до цієї радикальної перебудови навчального процесу, ніж це було навесні 2020 року.

За останні роки значно покращився рівень інформаційної інфраструктури, забезпеченість електронними освітніми ресурсами навчальних дисциплін і готовність викладачів до використання цифрових платформ і сервісів в освітньому процесі. З іншого боку, залишається низка відкритих проблем у підвищенні якості вимушеної дистанційної освіти в екстремальних умовах [3, с. 122]. До них, у першу чергу, можна віднести залежність якості освіти не лише від можливостей освітніх закладів, а й від компетенцій і технічних можливостей усіх учасників навчального процесу, а також підвищене навантаження як на студентів, так і на викладачів. Тож дистанційне навчання все ще залишається серйозним освітнянським випробуванням, а правильний вибір цифрових інструментів для різних видів діяльності студентів-правників з метою інтенсифікації навчального процесу, має неабияке методико-дидактичне значення.

Дистанційне навчання відбувається насамперед через опосередковану взаємодію учасників навчального процесу на відстані. Дистанційне навчання може відбуватися в синхронному та асинхронному

режимах. При синхронному дистанційному навчанні спілкування між викладачем і студентом відбувається в режимі реального часу, наприклад, в онлайн-класах на платформах Google Meet або Zoom. До такого типу онлайн-навчання були змушені звернутися всі виші під час карантину та більшість з них після російського вторгнення на територію України. Однак, для ефективності таких занять викладачам слід відходити від традиційності, а планувати менше пояснень і більше інтерактиву.

Проте не слід забувати, що онлайн-навчання може бути також і в іншому форматі, тобто індивідуальним. Під час індивідуального навчання студенти самостійно працюють з використанням певної інтернет-платформи: вивчають завчасно підготовлені навчальні матеріали, проходять тести для перевірки розуміння вивченого тощо. Проте такий формат онлайн-навчання не часто застосовується студентами, здебільшого, вони проходять такі онлайн-курси лише для саморозвитку або ж для отримання додаткових балів.

В асинхронному дистанційному навчанні студенти мають певний план дій, список завдань та навчальні матеріали на певній платформі, над якими вони можуть працювати у зручний для них час, але повинні здати їх до певного терміну. Іншими словами, це дистанційне навчання за допомогою презентацій та записаних відеолекцій, без особистого спілкування між викладачем та студентом.

Під час дистанційного навчання більшість викладачів навчальних закладів, зокрема викладачів-правознавців, використовують елементи синхронного й асинхронного дистанційного навчання. Важливим аспектом організації дистанційної освіти було створення віртуального навчального середовища. Наприклад, у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича було вибрано досить просту та зручну платформу Google Meet для організації навчання студентів-юристів. Онлайн-заняття проходили також на платформах Google Classroom, Zoom і Moodle. Наприклад, Google Classroom та Moodle дозволяють студентам отримувати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час, самостійно вивчати та тестувати, персоналізувати навчальний про-

цес, підвищувати пізнавальну активність і мотивацію, а також розвивати навички саморефлексії.

Однак, практика використання діджитал-інструментів в освітньому процесі вказує на значні труднощі освоєння онлайн-навчання для чималої кількості викладачів. Зокрема, на платформі Moodle найскладнішим є забезпечення різних форм взаємодії (слухач-викладач, слухач-слухач). Досить складно запустити роботу форумів, ініціацію зворотного зв'язку щодо роботи, практично неможливо реалізувати групову підготовку проєктів. Можливо, більш м'яким варіантом входження української системи освіти для студентів-юристів, у перу чергу для першокурсників, до віртуального освітнього простору стане змішане навчання, яке зможе об'єднати в різних поєднаннях елементи очного аудиторного, дистанційного й електронного навчання [4, с. 158].

Відмітимо також, що дистанційна освіта на юридичних факультетах базується на принципах інтенсифікації, індивідуалізації та диференціації. Принцип інтенсифікації – це наявність різноманітних засобів для мотивації та залучення студентів, таких як презентація матеріалу, його структурування та використання цифрових інструментів і мобільних додатків

Принцип індивідуалізації передбачає можливість персонального навчання студентів, враховуючи рівень їхніх знань, здібностей, умінь і навичок, а принцип диференціації дозволяє добирати навчальний матеріал, завдання певної складності та кількості, а також варіанти, необхідні для виконання завдань, у порядку, що відповідає рівню пізнавальних можливостей здобувачів освіти, їхніх знань і вмінь [5, с. 71].

Під час вивчення юриспруденції в закладах вищої освіти встановлюється двосторонній зв'язок між успішністю оволодіння правничими знаннями студентом і його прагненням здобути додаткові фахові навички. Тому, продумані методи і прийоми навчання, вибір ефективних засобів у навчальному процесі позитивно впливають на розвиток здібностей студентів у пізнанні основ юридичної науки та підвищують їх мотивацію.

До найбільш ефективних діджитал-інструментів, за допомогою яких значно підвищується рівень знань в умовах

дистанційного навчання для майбутніх юристів, можна віднести цілий ряд онлайн-сервісів і програм.

Зокрема, сервіс і мобільний додаток Quizlet можна використовувати як онлайн-генератор карток, що дозволяє викладачам створювати власні навчальні модулі та курси або редагувати існуючі модулі відповідно до власних цілей. Модулі включають термінологію з будь-якої спеціалізованої теми з текстовою, аудіо-та візуальною підтримкою. Quizlet дуже зручний, до прикладу, для термінологічного диктанту.

Одним із найкращих діджитал-інструментів, який покращить процес вирішення правничих казусів і кейсів, можна вважати безкоштовний сервіс і мобільний додаток Edpuzzl. Програма призначена для створення відеороликів із вбудованим текстовим або аудіокоментарем та різними типами завдань, такими як вибір правильної відповіді, завдання з відкритою відповіддю для друку, запис аудіо-відповідей тощо. За допомогою цього сервісу будь-який відеоролик з Youtube або Vimeo можна перетворити на інтерактивний відеоурок з вправами, додатковими запитаннями та вікторинами. Edpuzzle також може інтегрувати завдання в Google Classroom, що корисно для відстеження роботи учнів та аналізу результатів.

Онлайн-інструменти, такі як Quizizz, Kahoot та Wizer.me, дозволяють створювати ігрові завдання для ваших учнів або використовувати готові завдання. Доступні різноманітні запитання, зокрема вікторини, з вільною відповіддю, множинним вибором, на відповідність та заповнення пропусків. Перевага цих інструментів полягає в тому, що вони заощаджують вчителям багато часу, автоматично оцінюючи учнів.

Серед різноманітних цифрових інструментів сервіс Learning Apps, який включає як готові навчальні матеріали, так і конструктори, що використовують шаблони для створення нових інтерактивних навчальних матеріалів, також вирізняється тим, що сприяє активності, самостійності, ефективності, зв'язку теорії з практикою та поєднанню групових та індивідуальних форм навчання [1, с. 39]. Перевагами навчання за допомогою цього інструменту є: участь усіх членів групи,

розвиток навичок роботи в команді, формування доброзичливого ставлення до інших, вміння висловлювати свою думку, засвоєння значного обсягу матеріалу за короткий час, розвиток навичок толерантного спілкування, обґрунтування власної думки та пошуку альтернативних варіантів вирішення проблем [6, с. 31].

Практично корисним для студентів-юристів може бути Equity maps – інструмент, який використовують для проведення дискусій і залучення студентів до активних обговорень. Усі дані автоматично перетворюються на статистику та фіксуються додатком у вигляді графіків та діаграм.

Також, варто звернути увагу й на сервіс Canva, який, незалежно від того, чи це викладач, чи студент, надає змогу без зайвих зусиль створювати нове (презентації, резюме, брошури тощо), співпрацювати та використовувати візуальну комунікацію в роботі зі студентами і не тільки.

Можна виділити ще кілька значущих для юридичної освіти цифрових технологій. Так, наприклад, «штучний інтелект» повинен забезпечити проектування індивідуальних освітніх маршрутів та організацію навчання за індивідуальним навчальним планом. Адаптивні системи навчання можуть автоматично налаштовуватися на індивідуальні навчальні стратегії та інші особливості конкретного студента.

Прогресивним і необхідним діджитал-інструментом можуть стати також електронні консультанти, що суттєво розвантажать кожного викладача у позаробочий час. Використання, у свою чергу, технологій цифрового двійника, цифрового сліду і Big Data дозволить створити систему персоналізації моніторингу успішності навчання та динаміки розвитку студента, що, безумовно, полегшить педагогічну діяльність викладача.

Чат-бот технології все ширше використовуються для забезпечення оперативного змістовного зворотного зв'язку з тими, хто дистанційно навчається, а технології електронної ідентифікації та аутентифікації (розпізнавання особи, голосу) допомагають верифікувати тих, хто навчається, наприклад, при віддаленому складанні іспиту. І наостанок, технологія блокчейну може бути затребувана для побудови єди-

ного інформаційного освітнього середовища в освітніх мережах, що забезпечить ефективну реалізацію мережевих освітніх юридичних програм і проєктів.

Висновки. Проблеми сучасності диктують свої правила в усіх сферах діяльності, і тому, дистанційна освіта в умовах поширення не тільки вірусу Covid-19, військової агресії, але й інших загроз для життя та здоров'я людини стає реалією вищої школи.

Досвід показує, що вимушене переведення навчання студентів на дистанційну форму надало можливість відкрити для викладачів і студентів нові діджитал-знання, підвищити свою цифрову компетентність, отримати позитивний досвід роботи з цифровими інструментами та мобільними додатками, а також зробити внесок у розробку нових інструментів навчання в цифровому суспільстві.

Загалом, цифрові засоби навчання є потужним мотиватором для студентів-

правників, оскільки цифрові навчальні матеріали можна постійно додавати та оновлювати, підвищуючи актуальність та новизну навчального контенту. Крім того, інформаційно-комунікативні технології відповідають інтелектуальним інтересам сучасних студентів, які люблять виконувати завдання на смартфонах і персональних комп'ютерах. Використання діджитал-інструментів сприяє подальшому розвитку цифрових навичок викладачів юридичних факультетів і студентів-правників, що дуже важливо в епоху глобальної інформатизації суспільства. Це і вміння працювати з різноманітними онлайн-платформами та цифровими інструментами, знання правил поведінки та вміння ввічливо спілкуватись онлайн (нетикет), і критичне ставлення до матеріалів, пошук необхідної інформації в мережі Інтернет, і розміщення інформації на вебсайті з урахуванням конфіденційності, авторського права й академічної доброчесності тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гладун М., Сабліна М. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2018. Вип. 4. С. 33–43.
2. Клімова Г. П. Формування інноваційного клімату у ВНЗ. *Право та інновації*. 2013. № 4. С. 54–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2013_4_7 (дата звернення: 06.11.2022 р.)
3. Конопляник Л. М. Роль цифрових інструментів під час організації дистанційного навчання фахової іноземної мови в умовах пандемії. *Інноваційна педагогіка : наук. журнал*. Вип. 41, т. 2. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 121–127.
4. Мартиненко І. Е., Розгон О. В. Роль цифрових технологій для побудови освітнього процесу у умовах пандемічної кризи *Education during a pandemic crisis : problems and prospects*. Monograph. Eds. Tetyana Nestorenko & Tadeusz Pokusa. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2020. С. 157–163.
5. Пришупа Ю. Білінгвальне навчання як фактор успішної професійної адаптивності. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. Київ, 2019. Вип. 2 (15). С. 69–74.
6. Редько В. В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2011. № 8–9. С. 28–36.
7. Тарнавська Т. В. Цифрові технології у навчальній, дослідницькій та інноваційній діяльності закладів вищої освіти. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки*. 2013. № 2. С. 110–117.
8. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США : дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2010. 249 с.